

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ РЕГІОНУ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ

У статті досліджено стан забезпечення трудовими ресурсами регіонів України та тенденції розвитку їх економічних систем, наявні проблеми та можливі шляхи їх вирішення в умовах сучасного законодавства та виходячи зі стану регіональних соціально-економічних систем. На основі проведеного аналізу визначено основні ймовірні тенденції динаміки розвитку трудового потенціалу регіонів. Досліджено особливості формування трудових ресурсів в умовах децентралізації.

Ключові слова: регіон, трудові ресурси, диспропорція, децентралізація, продуктивні сили.

O.M. KRASNOSOVA

Research Center of Industrial Problems of NAS of Ukraine

SOME PROBLEMS OF ENSURING REGIONAL ECONOMY BY EMPLOYING

This article explores the state of providing manpower regions of Ukraine and its trends, problems and possible solutions in today's legal and socio-economic status. The basic trends and the likely dynamics of social labor capacity between regions were analyzed.

Keywords: region, human resources, disparity, decentralization, productive forces.

Одним з головних чинників, що визначає динаміку соціально-економічного розвитку регіону є стан трудових ресурсів. Розвиток регіонів країни багато в чому залежить від величини та ступеня використання наявного потенціалу трудових ресурсів.

В умовах обмеженості фінансування внутрішній ресурсний потенціал регіонів є нині запорукою їх розвитку. Людський ресурс, на відміну від інших, має деякі особливості, а саме: людина, – це складна соціальна, біологічна, психологічна та економічна істота; у неї є воля, характер, та такі психічні особливості, які впливають на її працю; здатність до певного виду діяльності. Знання, вміння, навички зростають при більш інтенсивному їх використанні. З огляду на це серед соціально-економічних проблем розвитку регіонів України, проблема використання саме людського ресурсу набуває першочергового значення [1].

В цьому контексті набувають значення проблеми дисбалансу регіонального ринку праці. Тобто, існуючі трудові ресурси не задовольняють вимог, що висуваються до продуктивних сил регіонів. Даний дисбаланс існує й на загальнонаціональному рівні.

Розгляд проблеми дисбалансу продуктивних сил регіонів набуває актуальності у зв'язку із впровадженням в нашій країні реформи децентралізації влади та підвищенням ролі місцевого самоврядування. На виконання чого створена та ухвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [2].

Щодо розміщення трудових ресурсів слід визначити, що їх розподіл по території України лише частково відповідає природним, соціальним і економічним умовам, які склалися в окремих частинах та районах країни, що визначається особливостями суспільного й територіального поділу праці.

Наявність та розвиток трудових ресурсів — основа всього суспільного розвитку. Від рівня розвитку і характеру трудових ресурсів, насамперед від рівня складності і досконалості знарядь виробництва, а також від виробничого досвіду, навичок і культури людей залежить продуктивність суспільної праці, ступінь панування людей над природою. Розвиток трудових ресурсів лежить в основі зміни і розвитку другого елемента виробництва — виробничих відносин. Продуктивні сили, є джерелом економічного зростання і виконують роботу з виробництва товарів і послуг. Об'єднані в одну систему, вони і створюють всі блага життя.

Прихильники теорії ринкового регулювання проблему розміщення продуктивних сил вважають несуттєвою, вони стверджують, що ринкові відносини з позиції теорії А. Сміта самі по собі вирішать всі проблеми, в тому числі і проблему оптимального розміщення. Наразі проблема оцінки впливу трудових ресурсів на економічний результат та пошук оптимальної моделі їх розміщення в регіональному розрізі залишаються малодослідженими.

Для вивчення впливу трудових ресурсів більшість науковців розглядають економіку з точки зору процесу виробництва, для чого використовуються такі основні фактори виробництва, як праця, земля і капітальні ресурси, тобто, різноманітні засоби виробництва, які створені людиною. Побудова оптимізаційної моделі поєднання складових всіх видів ресурсів для досягнення економічного результату надасть можливість найбільш ефективно використовувати наявні ресурси та визначити обсяги додаткового їх залучення

для досягнення необхідних економічних результатів. Складність полягає у пошуку критеріїв оптимізації, які можливо виокремити шляхом визначення наявних диспропорцій.

Поняття «диспропорція», згідно сучасного економічного словника, означає несумісність, невідповідність частин, відсутність пропорційності в цілому об'єкті, окремих підрозділах економіки, [4]. Воно близьке за змістом до поняття «асиметрія», що характеризує явище з відсутністю, або порушенням симетрії.

Поняття «асиметрія» фактично означає відсутність гармонії у системі, а регіон являється відкритою соціально-економічною системою основною функцією якої є максимальне виробництво матеріальних благ і послуг не тільки своєї території, а й інших економічних систем.

Асиметричність розміщення трудових ресурсів та, як наслідок, нерівність трудових потенціалів адміністративно-територіальних одиниць притаманний усім без винятку країнам світу, але підходи до вирішення проблеми їх використання в контексті регіонального розвитку мають суттєві відмінності у різних країнах.

Погляди вітчизняних науковців щодо ліквідації наявного дисбалансу неоднозначні. Так, на думку Т. Уманець - метою економічного регіонального розвитку є пошук шляхів зменшення економічної нерівності між регіонами, стимулювання найбільш бідніших регіонів, яке забезпечить вирівнювання їх економічного розвитку та зменшення розриву між найбільш бідними та найбагатшими районами країни, [5].

3. Варналій в поняття нового розуміння сутності регіонального розвитку включає оптимальне використання їх внутрішнього потенціалу, перенесення акцентів з прямого державного регулювання на стимулювання в регіонах своєрідних автономних механізмів, а продовження традиції сприйняття регіонів як об'єктів регуляторного впливу без використання їх творчого потенціалу суперечить об'єктивним зовнішнім умовам і світовим тенденціям розвитку державності, [6].

У регіонах України трудові ресурси в основному зосереджені у великих містах, а невеликі населені пункти, в своїй більшості, виступають як постачальники додаткової трудової сили або є місцем зосередження старших за віком груп населення.

Формування просторової асиметрії розміщення трудових ресурсів

безпосередньо пов'язане з процесом розселення населення. Розселення населення є невід'ємною складовою територіальної організації продуктивних сил, оскільки його стан характеризується сукупністю взаємопов'язаних і взаємозалежних поселень, які розглядаються як форми територіальної організації виробництва й розселення, [7].

Нерівномірність розміщення трудових ресурсів по регіонах, є нагальною проблемою сучасності. Адже від продуктивних сил залежить якісний розвиток того чи іншого регіону країни, особливого значення це набуває в умовах децентралізації. Оскільки обов'язковою умовою існування дієвого інституту самоврядування є формування більшої частини доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів, які самостійно встановлюються органами самоврядування.

Бюджетна децентралізація відображає фінансові повноваження органів регіонального рівня і є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади в розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з найнеобхіднішими місцевими потребами, [7].

Відзначимо, що процес розселення прямо впливає на територіальне розміщення населення та формування чинників просторової асиметрії розміщення трудових ресурсів. Динаміка міграційних процесів трудових ресурсів робить помітний вплив не лише на кількість населення, але і на якісний, трудовий і інтелектуальний його склад.

Однією з причин трудової міграції є відмінності в рівнях життя в окремих регіонах України. Працездатне населення приваблюють території, що здатні забезпечити вищу якість життя: зайнятість, рівень оплати праці, надання гідних соціальних благ (освіта, охорона здоров'я, забезпечення житлом).

Політична криза в Україні мала суттєвий вплив на формування складу першочергових реформ, які охоплюють як національний, так і місцевий рівні. Йдеться про реалізацію радикальних структурних перетворень, необхідність проведення яких стала очевидною ще до початку економічних реформ 90-х років ХХ ст. Однак, рішення даних проблем постійно відкладалися. Це було обумовлено тим, що ринок праці на перших етапах реформ начебто самостійно (без особливих соціальних потрясінь і серйозного державного втручання) адаптувався до економічної нестабільності. Періоди економічної стабільності

послабили актуальність дослідження проблем забезпечення трудовими ресурсами. Зараз ситуація змінилася кардинальним чином. І це зрозуміло, тому що зайнятість - це не тільки економічна категорія, а й найважливіша соціальна характеристика розвитку країни (положення людини в суспільстві, можливість її самореалізації, отримання засобів існування, а в цілому - основа стабільності соціального розвитку).

У зв'язку із значним погіршенням стану економіки під загрозою опиняється не тільки зайнятість значного контингенту працюючих, а й забезпечення інших категорій громадян, які не беруть участі в процесі виробництва. У такій ситуації прогнози розвитку ринку праці і запобігання можливості виникнення додаткових ризиків стають важливою складовою регуляторного впливу місцевих органів влади та складають основу стратегічного управління розвитком регіональних економічних систем.

Створення умов для забезпечення потреб регіонів відповідними трудовими ресурсами стає основою соціальної стабільності. Як наслідок постають питання необхідності тих чи інших регуляторних заходів, що сприятимуть перерозподілу робочої сили між галузями і секторами економіки.

Серед сучасних негативних тенденцій розвитку трудових ресурсів в регіонах України можна назвати:

структурну невідповідність попиту і пропозиції праці, що обтяжена просторовими диспропорціями розміщення;

зниження чисельності працездатного населення;

наявність територіальних, галузевих і професійно-кваліфікаційних диспропорцій у співвідношенні попиту і пропозиції;

низьку внутрішню мобільність робочої сили.

На сьогодні в економіці країни брак робочої сили не спостерігається, але ситуація істотно змінюється при розгляді окремих регіонів, галузей і професій з позиції зміни показника чисельності зайнятих в територіально-галузевому розрізі чи дефіциту професій в групах кваліфікованих робітників робочих професій і фахівців. Виникає необхідність розробки єдиної системи заходів по усуненню негативних проявів щодо забезпечення регіонів відповідними трудовими ресурсами.

Для виконання такого завдання необхідно:

розкрити основні причини міграції працездатної частини населення між регіонами;

визначити специфіку просторового розриву попиту та пропозиції на робочу силу на сучасному етапі економічного розвитку окремих територій України;

визначити основні індикатори, що відображають неоднорідність економічного простору в різних регіонах країни;

розкрити негативні явища та умови функціонування регіональних систем, які сприяють перерозподілу розміщення трудових ресурсів в економічному просторі регіонів України;

запропонувати систему заходів які сприятимуть відтворенню відповідних трудових ресурсів, щодо забезпечення потреб економічної системи регіонів.

Усе перелічене являє собою предмет дослідження, яке слід постійно поновлювати на підґрунті моніторингу стану регіональних ринків праці.

Висновки. Процес регулювання неможливий без детального аналізу об'єкта регулювання. В межах дослідження питання визначення ступеня забезпечення економічних систем регіонів трудовими ресурсами таким об'єктом виступає процес розвитку відносин зайнятості населення в регіональній економіці, метою якого є, по-перше, визначення проблем і протиріч економічних відносин на ринку праці, а, по-друге, розробка об'єктивних форм та методів їхнього повного подолання або пом'якшення.

Знайти і подолати джерело проблем в сфері трудових відносин, які склалися в економічній системі кожного з регіонів можливо тільки за умови чіткого усвідомлення специфіки кожного з них. Специфікою визначення ступеня забезпечення економічної системи трудовими ресурсами в умовах ринкової економіки є ті передумови, що склалися у кожному регіоні внаслідок управлінських рішень щодо формування їх промислового комплексу та інфраструктури.

Оскільки відносини власності складають ядро будь-якої економічної системи, а, отже, первинні, то можна стверджувати, що відносини, які відбивають ступінь використання трудових ресурсів є вторинними. Діалектична взаємодія праці і власності формує відносини, що характеризують умови реалізації трудових ресурсів при різних способах виробництва.

Теоретичне узагальнення наукових підходів до вирішення проблеми раціонального використання трудових ресурсів в межах регіональної економічної системи дало змогу дійти висновку, що більш доцільним є визначення її як зайнятості населення, яке, завдяки продуктивній праці й

ефективному регуляторному впливу з боку як центральних, так і місцевих органів влади, створює необхідні для розвитку суспільства ресурси і дає кожному працівнику доход у розмірі, необхідному для розширеного відтворення його фізичних, інтелектуальних і професійних якостей.

Література

1. Проект Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади – 2012. – 13 с.

Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/>

2. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>

3. Романюк С.А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: Регіональні дослідження: [Монографія] / С.А. Романюк. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 112 с.

4. Современный экономический словарь / [Сост. Б. А. Райзберг и др.] 4-е изд., перераб. и доп. — М. : ИНФРА-М, 2005. — 480 с.

5. Уманець Т.В. Оцінка регіонального економічного розвитку України : теорія та практика [Текст] : [монографія] / Т. В. Уманець, О. В. Лучакова, К. М. Косьміна. — Донецьк : ВІК, 2010. — 477 с.

6. Варналій З. С. Державна регіональна політика України : особливості та стратегічні пріоритети : [монографія] / З. С. Варналій. — К. : НІСД, 2007. — 765 с.

7. Питюренко Е. И. Системы расселения и территориальная организация народного хозяйства / Е. И. Питюренко. — К. : Наук. думка, 1983. — 140 с.

References

1. Draft Concept of reforming the local government and territorial organization of government - 2012. - 13 p. - Access: <http://zakon0.rada.gov.ua/>

2. The concept of local government reform and territorial organization of power in Ukraine [electronic resource]. - Access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>

3. S. Romaniuk Regional Development Policy in Ukraine: Current State and New Opportunities: Regional studies [monograph] / SA Romaniuk. - K. : Izd UAPA, 2001. - 112 p.

4. Modern Ekonomicheskie dictionary / [Sost. Rayzberh BA et al.] 4 th ed., Rev. and add. - Moscow: INFRA-M, 2005. - 480 p.

5. Umanets TV Evaluation of regional economic development of Ukraine: Theory and Practice [text]: [monograph] / Umanets TV, AV Luchakova, K. Kosmina. - Donetsk age, 2010. -

477 p.

6. Varnaliy ZS State Regional Policy of Ukraine: features and strategic priorities: [monograph] / ZS Varnaliy. - K., NISS, 2007. - 765 p.

7. Pytyurenko EI Systems rasselenyya and terrytoryalnaya Organization of the economy / EI Pytyurenko. - K: Science. opinion, 1983. - 140 p.